

TALABALARGDA ETIKANING SHAKLLANISHI VA UNING TAMOYILLARI

*Andijon Qishloq Xo'jaligi va Agrotexnologiyalar instituti
O'simliklarni Himoya qilish fakulteti
Tuproq bonitrova va yer resurslaridan foydalanish ta'lim yo'nalishi
3-85-gurux Talabasi
Komiljonova Zuxra Komiljon qizi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada talabalarda etikaning shakllanishi va uning tamoyillari ko'rib chiqilgan. Talabalarda etikaning shakllanishi, ya'ni axloqiy qoidalar va tamoyillarga amal qilishni o'rganish, ularning shaxsiy va professional hayotidagi mas'uliyatni his qilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon ta'lim muassasasi, oilaviy tarbiya, jamiyat va boshqa omillar orqali amalga oshadi.

Kalit so'zlar: etika, normative etika, deskriptiv etika, metaetika normativ etika, amaliy etika.

FORMATION OF ETHICS IN STUDENTS AND ITS PRINCIPLES

Abstract

This article examines the formation of ethics in students and its principles. The formation of ethics in students, that is, learning to follow moral rules and principles, has a great impact on their sense of responsibility in their personal and professional lives. This process takes place through the educational institution, family education, society and other factors.

Kalit so'zlar: ethics, normative ethics, descriptive ethics, metaethics, normative ethics, applied ethics.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭТИКИ СТУДЕНТОВ И ЕЕ ПРИНЦИПЫ

Аннотация

В данной статье рассматривается формирование этики у студентов и ее принципы. Формирование этики у студентов, то есть обучение следованию моральным правилам и принципам, оказывает большое влияние на их чувство ответственности в личной и профессиональной жизни. Этот процесс происходит через образовательное учреждение, семейное воспитание, общество и другие факторы.

Ключевые слова: этика, нормативная этика, описательная этика, метаэтика, нормативная этика, практическая этика.

Kirish

Etika haqida gapirishdan oldin biz ushbu etika nima ekanligini bilib olishimiz darkordir. Etika (yunoncha "ethos" – odat, xarakter) – inson faoliyatida axloqiy qoidalarni, ma'naviy qadriyatlarni o'rganadigan va ularni nazariy jihatdan asoslaydigan falsafiy fan. Etika inson va jamiyat o'rtasidagi axloqiy munosabatlarni o'rganadi va axloqning mohiyati, kelib chiqishi, rivojlanishi, tamoyillari haqida ilmiy qarashlar beradi. Bu fan insonning axloqiy ideallari, qadriyatlari, odob-axloq normalari va ularning hayotdagi ahamiyatini tahlil qiladi.

Normativ etika axloqiy qadriyatlar va tamoyillarni belgilash, qanday xatti-harakatlar yaxshi yoki yomon ekanligini aniqlash bilan shug'ullanadi. Masalan, "Nima yaxshilik, nima yomonlik?" yoki "Adolat nima?" kabi savollarga javob izlaydi. Normativ etika orqali qabul qilingan qoidalar va tamoyillar jamiyatning axloqiy asosini tashkil qiladi.

Deskriptiv etika axloqiy tamoyillar va qadriyatlarning ijtimoiy guruhlar yoki jamiyatlarda qanday namoyon bo'lishini o'rganadi. Bu yo'nalishda muayyan jamiyatlar yoki madaniyatlarda axloqiy tamoyillar va qadriyatlarning kelib chiqishi va ularning rivojlanishi o'rganiladi. Deskriptiv etika odamlardagi axloqiy tushunchalar va ularning harakatlarini tasvirlash bilan shug'ullanadi.

Metaetika normativ etikadagi tamoyillarning asoslarini tahlil qiladi. U axloqiy qarashlarning qanchalik haqiqatga mos kelishini, axloqiy tamoyillar va qadriyatlar qay darajada asosli ekanligini tadqiq etadi. Metaetikada axloqiy xulosa va tamoyillarni aniq ilmiy asoslash, ularni qiymati va ma'nosini aniqlash masalalari muhim hisoblanadi.

Amaliy etika axloqiy tamoyillarning real hayotda qo'llanilishini o'rganadi. U zamonaviy davrdagi muammolar, masalan, tibbiy axloq, ekologik mas'uliyat, texnologiyalarning axloqiy oqibatlari kabi sohalarda axloqiy tamoyillarni qo'llash yo'llarini tadqiq etadi. Bu yo'nalishda jamiyatdagi axloqiy muammolarni hal etish uchun ilmiy yondashuvlar ishlab chiqiladi.

Etika jamiyatning axloqiy me'yorlarini belgilash va har bir insonning shaxsiy hamda jamiyat oldidagi mas'uliyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Axloqiy me'yor va qadriyatlar insonning jamiyatda uyg'un yashashini ta'minlash uchun zarur. Shu sababli, etika fani nafaqat ilmiy, balki insoniy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Etika yordamida biz yaxshi hayotga intilib, jamiyatda barqaror axloqiy tamoyillarni shakllantira olamiz. Shu kungacha dolzar bo'lib kelgan etika tushunchasi talabalarda qay darajada shakllanganini ko'rib chiqishimiz zarur.

Talabalarda etikaning shakllanishi, ya'ni axloqiy qoidalar va tamoyillarga amal qilishni o'rganish, ularning shaxsiy va professional hayotidagi mas'uliyatni his qilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon ta'lim muassasasi, oilaviy tarbiya, jamiyat va boshqa omillar orqali amalga oshadi.

Etikaning shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar: Talaba hayotidagi dastlabki axloqiy tushunchalar oilaviy tarbiya asosida shakllanadi. Oilada qabul qilingan qadriyatlar va odoq-axloq normalari talabaning shaxsiy axloqiy mezonlari va odatlarini belgilaydi. Ota-onalar va oila a'zolarining axloqiy tamoyillari talaba uchun axloqiy qiyofani shakllantiradi va kelgusida o'zini tutishiga ta'sir qiladi.

O'quvchilar maktab yoki universitetdagi o'qituvchilar, do'stlar va boshqa talabalarning xulq-atvoriga qarab axloqiy tushunchalarini boyitadilar. Ta'lim muassasasidagi etika darslari, axloqiy munozaralar va maxsus dasturlar talabalarda axloqiy mezonlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, universitetlarda murabbiylar va o'qituvchilarning shaxsiy namunasi talabalarga kuchli axloqiy ta'sir o'tkazadi.

Jamiyatdagi umumiy madaniy qadriyatlar, milliy va diniy an'analar ham talabalarda axloqiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Har bir jamiyat o'ziga xos axloqiy normalar va qadriyatlarni ishlab chiqadi. Talaba o'z jamiyatidagi axloqiy ko'rsatmalarga amal qilish orqali ijtimoiy mas'uliyatini his qiladi va jamoatchilikka hurmat ko'rsatishni o'rganadi.

Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari axloqiy tushunchalarni shakllantirishda katta ta'sir ko'rsatmoqda. Yoshlar bu manbalardan turli madaniyat va qarashlar haqida xabardor bo'lishlari mumkin. Lekin, ba'zida bu manbalar axloqiy xavflarni ham keltirib chiqaradi, chunki internet orqali noto'g'ri ma'lumotlar yoki buzilgan axloqiy tamoyillar talabalarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Talabalarda etikaning shakllanishi bo'yicha samarali usullar. Universitetlarda axloqiy mavzularda maxsus kurslar yoki seminarlar tashkil etish orqali talabalarga odoq-axloqning nazariy va amaliy tamoyillarini o'rgatish mumkin. Bu usul orqali talabalarda axloqiy mas'uliyat va shaxsiy tamoyillarni aniqlash qobiliyati shakllanadi.

Trening va amaliy mashg'ulotlar talabalarga axloqiy qarorlar qabul qilish jarayonida yordam beradi. Bu usullar talabalarga real vaziyatlarda axloqiy qoidalarga amal qilish ko'nikmasini beradi, masalan, akademik halollik, ijtimoiy adolat va ekologik mas'uliyat kabi mavzularda mashg'ulotlar o'tkazish.

Professorlar va katta yoshli talabalarning namunasi yosh talabalarda etikaning shakllanishida katta ahamiyatga ega. Yosh talabalar o'zlaridan tajribaliroq talabalar yoki o'qituvchilardan o'rnak olgan holda, axloqiy tamoyillar va mas'uliyatni his qilishni o'rganadilar.

Talabalarda etikaning shakllanishi muammolari. Talabalar orasida plagiat va boshqa akademik nohalollik holatlari axloqiy kamchiliklar sifatida ko'riladi. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun universitetlar akademik halollik tamoyillarini targ'ib qilish va talabalarni ilmiy faoliyatda halollik bilan shug'ullanishga chaqirishlari zarur.

Internetdan foydalanishda talabalarning raqamli etika, ya'ni onlayn muhitda qanday axloqiy me'yorlarga amal qilish kerakligini bilmasligi kuzatiladi. Bu masalada maxsus treninglar, ijtimoiy tarmoq madaniyatiga oid darslar muhim rol o'ynashi mumkin.

Xulosa

Talabalarda etikaning shakllanishi ularga shaxsiy va professional hayotda muhim qobiliyatlarni rivojlantirish imkonini beradi. Etik ko'nikmalar talabalarda o'z mas'uliyatini his qilish, axloqiy qarorlar qabul qilish, ijtimoiy mas'uliyat va tolerantlikni shakllantirish uchun zarur. Shu sababli, universitet va ta'lim tizimi etika faniga katta e'tibor qaratishi va axloqiy ta'limni rivojlantirishi lozim. Shuni takidlab o'tish kerakki etiva fani tarmog'ini kengaytirish va bu fanni boshqa yo'nalish talabalariga ham joriy qilish zaruriy chora tadbirlardan biri deb bilaman.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.:O'zbekiston, 2017.
2. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. –T.:O'zbekiston, 1997.
3. Muhammadjonova L.A. Abidjanova F.A. Etiket. o'quv qo'llanma. –T., Universitet. 2012.
4. Muhammadjonova L. Davlat xizmatchisi etikasi va imidji. O'quv qo'llanma – T.: Universitet, 2014.
5. Abdulla Sher. Axloqshunoslik. Darslik.–T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010.
6. Aliqulov H. Falsafiy meros va ma'naviy-axloqiy fikr rivoji. – Toshkent: Falsafa va huquq instituti, 2009.
7. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to'plami –Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2011.
8. Abu Homid Muhammad al-G'azzoliy. Kimiyoi saodat. Ruh haqiqati. – Toshkent: Adolat. 2005.